

Çocuğa Yönelik Şiddetin Çocuk Hakları Sözleşmesi Bağlamında İncelenmesi

Ömer Faruk AKBULUT*, Hümeýra GÜNAYDIN**

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Bölümü

ÖZET

Şiddet geçmişten günümüze kadar varlığını sürdüren ve bireyler üzerinde olumsuz etkiler yaratabilen bir olgudur. Bu durum karşısında çocuklar en fazla ve derinden etkilenen grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların ihmal, istismar ve şiddet gibi gelişimlerini olumsuz olarak etkileyen durumlardan korunması ve sağlıklı bir şekilde gelişimlerini sürdürmeleri için hazırlanan Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğa yönelik şiddeti önlemede büyük önem taşımaktadır. Bu uluslararası sözleşme aracılığıyla çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak sağlıklı bir gelişim sürdürmeleri için temel haklar belirlenmiş ve devletlere bazı sorumluluklar yüklenmiştir. Bu araştırmada; çocuğa yönelik şiddet, çocukların haklarını temel alan uluslararası bir sözleşme olan Çocuk Hakları Sözleşmesi bağlamında ele alınmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin maddeleri incelendiğinde; sözleşmenin birçok maddesinde çocuğa yönelik şiddet dolaylı veya doğrudan bir çocuk hakları ihlali olarak belirtildiği görülmüştür. Ayrıca bu maddeler fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik ve siber şiddet gibi bütün şiddet türlerini bir çocuk hakları ihlali olarak ele almıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, şiddet, çocuk hakları sözleşmesi.

An Investigation of Violence Against Children in the Context of the Convention on the Rights of the Child

ABSTRACT

Violence is a phenomenon that has existed since the past and can have negative effects on individuals. In the face of this situation, children appear as the group that is most and deeply affected. The Child Rights Convention, which is prepared to protect children from situations that negatively affect their development such as neglect, abuse and violence and to maintain their healthy development, is of great importance in preventing violence against children. Through this international agreement, basic rights have been determined and some responsibilities have been imposed to the states in order for the children to maintain a healthy, physical and psychological development. In this study; violence against children is addressed in the context of the Convention on the Rights of the Child, an international convention based on the rights of children. When the articles of the Convention on the Rights of the Child are examined; It has been seen in many articles of the convention that violence against children is stated as an indirect or direct violation of children's rights. In addition, these articles address all forms of violence such as physical, psychological, sexual, economic and cyber violence as a violation of children's rights.

Keywords: Children, violence, children's rights convention.

GİRİŞ

Şiddet, geçmişten günümüze kadar varlığını sürdüren ve bireyler üzerinde olumsuz etkiler yaratabilen bir olgudur. Şiddet olgusu bireyin kişisel ve sosyal çevresinden fiziksel, psikolojik, sosyal, ekonomik veya cinsel açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan/sonuçlanma ihtimali bulunan her türlü tutum ve davranışları içerisine alan çok boyutlu bir kavramdır (Çakmak ve diğerleri, 2017; Krug ve diğerleri, 2002; Tezel, 2002). Günümüzde şiddet olaylarının giderek artması insan hakları kavramının tekrar gündeme gelmesine ve ülkelerin şiddeti önlemeye ilişkin çalışmalar yürütmesine zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda uluslararası düzeyde birçok çalışma yürütülmüş ve şiddetin bir insan hakları ihlali olarak belirlenmesi amaçlanmıştır. Çocuklar şiddet olgusu karşısında en fazla ve derinden etkilenen grup olarak karşımıza çıkmaktadır (Davarcı ve Kayıklık, 2016; Erkek, 2019; Finkelhor ve diğerleri, 2015; Şenol ve Mazman, 2014). Bu bağlamda, çocukların gelişimlerini olumsuz olarak etkileyen ihmal, istismar ve şiddet gibi durumlara yönelik önleyici ve koruyucu politikalar hazırlanmasında Çocuk Hakları Sözleşmesi büyük önem taşımaktadır (UNICEF, 2004). Bu uluslararası sözleşme aracılığıyla çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak sağlıklı bir gelişim sürdürmeleri için temel hakları belirlenmiş ve bu konuda devletlere bazı sorumluluklar yüklenmiştir (Erdoğan, 2011). Bu çalışmada, çocuğa yönelik şiddet olgusu çocukların haklarını temel alan uluslararası bir sözleşme olan Çocuk Hakları Sözleşmesi açısından incelenmiştir. Bu kapsamda çalışmada ilk olarak çocuğa yönelik şiddet ve çocuk hakları ile ilgili kuramsal bilgi verilecektir. Daha sonra ise Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki maddeler çocuğa yönelik şiddeti bir çocuk hakları ihlali olarak ele alması açısından incelenecektir.

ÇOCUĞA YÖNELİK ŞİDDET

Çocuğa yönelik şiddet; çocuğun yakın veya uzak çevresinden çocuğa yönelik fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve siber olarak gerçekleştirilen ve çocuğun gelişimi üzerinde yıkıcı etkiler yaratabilen her türlü tutum ve davranışlar olarak tanımlanabilmektedir (Ayan, 2007; Finkelhor ve diğerleri, 2015; Ovacık, 2008; Özyürek ve diğerleri, 2020; Theodore ve diğerleri, 2005; Yenibaş ve Şirin, 2007). Bu tutum ve davranışlar çocuğun ailesi, akrabaları, akranları, öğretmenleri ve çevresindeki diğer kişiler tarafından kasıtlı veya kasıt olmadan gerçekleştirilebilmektedir (Alyanak, 2019; Çakmak ve diğerleri, 2017; Tortamış, 2019). Çocuklar şiddete ev ortamında, okulda ve oyun parkında maruz kalabilmektedir (Çetinkaya Yıldız ve Hatipoğlu Sümer, 2010) ve bu şiddet durumu Dünya'da ve ülkemizde yaygın bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır (TUİK, 2017; TUİK, 2018; TUİK, 2020; Uluslararası Çocuk Merkezi, 2017; UNICEF, 2017; WHO, 2016).

Çocuğa yönelik şiddet; fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik ve siber şiddet olarak gerçekleştirilebilmektedir. Çocuğa yönelik fiziksel şiddet; çocuğun etrafındaki kişiler tarafından bakımında gerekli olan ilgi, sevgi ve özen gibi tutumlar yerine dayak, darp gibi yaralanmasına veya ölmesine yol açan davranışlara maruz kalması olarak tanımlanabilmektedir (Hillis ve diğerleri, 2016; Şenol ve Mazman, 2014; UNICEF, 2014). Çocuğa yönelik fiziksel şiddet vurma, tokat atma, zehirlenme, yaralama, sarsma, boğaz sıkma, tekme atma gibi fiziksel davranışları içermektedir (Çakmak ve diğerleri, 2017; Kar ve Dokgöz, 2017). Fiziksel şiddet sıklıkla gerçekleştirilmekte ve belirtilerinin anlaşılması daha kolay olabilmektedir (Tıraşçı ve Gören, 2007). TUİK tarafından yayınlanan 2016 Aile Yapısı Araştırmaları sonuçları incelendiğinde; Türkiye'de ebeveynlerin toplamda %53,3 oranında çocuklarına yönelik dövme ve tokat atma gibi fiziksel şiddet içeren cezalar verdiği görülmüştür (TUİK, 2017). TUİK tarafından yayınlanan 2017 Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar araştırması sonuçlarında ise Türkiye'de herhangi bir güvenlik birimine mağdur olduğundan dolayı getirilen veya başvuran çocukların %59,1'inin yaralanmadır sonuca geldikleri görülmüştür (TUİK, 2018). Ayrıca Türk kültürü içerisinde yer alan atasözleri ve geleneksel uygulamalar, fiziksel şiddeti bir davranış değiştirme mekanizması olarak ele almaktadır. Bu bulgular ve durumlar genel olarak değerlendirildiğinde; Türkiye'de fiziksel şiddetin yaygın bir şiddet türü olduğu söylenebilir.

Çocuğa yönelik gerçekleştirilen bir diğer şiddet türü olan psikolojik şiddet; çocuğun kişiliğini ve benliğini olumsuz olarak algılamasına ve değerlendirmesine yol açan olumsuz söylemleri ve tutumları içeren davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Tıraşçı ve Gören, 2007). Çocuğa yönelik sürekli eleştirilerde bulunulması, çocuğun iletişim kurma çabalarına rağmen onunla ilgilenilmemesi, çocuğun başkalarıyla kıyaslanması, çocukta mevcut potansiyelinden fazlasının beklenerek üzerinde bir baskı oluşturulması, tehdit etme, aşağılama, küçümseme ve alay etme gibi duygusal söylemleri içeren tutumlar psikolojik şiddet kapsamında yer almaktadır (Çakmak ve diğerleri, 2017; Şenol ve Mazman, 2014; Taşdemir Afşar, 2019). Duygusal şiddet, çocuk üzerinde doğrudan fiziksel kanıtlar göstermediği için açığa çıkması zor bir şiddet türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca çocuğa yönelik gerçekleştirilen psikolojik şiddet içeren söylemlerin toplum tarafından şiddet olarak algılanmaması psikolojik şiddetin toplumda yaygın bir şekilde görülmesine neden olabilmektedir (Davarcı ve Kayıklık, 2016). TUİK tarafından yayınlanan 2016 Aile Yapısı Araştırmaları sonuçları incelendiğinde; Türkiye'de ebeveynlerin çocuklarına yönelik verdikleri cezaların en başında %72,6 ile "azarlama" olduğu görülmüştür.

Ayrıca araştırmada bu cezalara ek olarak ebeveynlerin çocuklarına yönelik bir süre konuşmama, istediklerini almama ve arkadaşları ile görüştürmeme gibi psikolojik şiddet içeren cezalar verdiği görülmüştür (TUİK, 2017).

Çocuğa yönelik cinsel şiddet ise çocuğun çevresindeki kişiler tarafından cinsel bir obje ve haz kaynağı olarak görülmesi sonucu oluşan şiddet türüdür. Çocuğa yönelik cinsel şiddet; çocuğun cinsel konuşmalara, şakalaşmalara ve müstehcen sözlere maruz kalması, pornografik materyallerin izletilmesi, röntgencilik ve teşhircilik gibi temas içermeyen davranışlar şeklinde gerçekleşebilirken çocuğun genital bölgelerine fiziksel müdahalede bulunulması, ensest ve evlendirilmesi gibi temas içeren davranışlar şeklinde de gerçekleşebilmektedir (Alyanak, 2019; Çakmak ve diğerleri, 2017; Polat, 2016; Tıraşçı ve Gören, 2007). Çocuğun bu davranışlardan bazılarını kötü bir davranış olarak algılayamaması veya bu durumu başkalarıyla paylaşmaktan korkması gibi durumlardan dolayı cinsel şiddet fiziksel şiddete göre daha gizli kalabilmektedir (Çakmak ve diğerleri, 2017). TUİK tarafından yayınlanan 2018 İstatistiklerle Çocuk Anketi sonuçları incelendiğinde; Türkiye'de bir önceki yıla göre çocuk evliliği oranının düşüş göstermesine rağmen bu durum halen devam eden bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu rapor yalnızca resmi evlilikleri ve 16-17 yaş grubundaki çocukları kapsamaktadır. Bu raporun sonuçlarına ayrıca resmi olmayan evlilikler de eklendiği zaman çocuk evliliklerinin geçmiş yıllara oranla düşüş gösterse de Türkiye'de bir sorun olarak halen geçerliliğini sürdürdüğü söylenebilir (TUİK, 2019). TUİK tarafından yayınlanan başka bir raporda ise güvenlik birimine getirilen veya gelen çocukların %13,5'inin cinsel suçlar mağduru olduğu için geldiği görülmüştür (TUİK, 2018).

Bir başka çocuğa yönelik şiddet türü olan ekonomik şiddet; çocuğun maddi gereksinimlerinin karşılanmaması ve çocuğun bir ekonomik kazanç olarak görülüp çalıştırılması, dilendirilmesi ve hırsızlık gibi suç teşkil eden davranışlara yönlendirilmesi sonucu oluşan şiddet türü olarak tanımlanabilmektedir (Şenol ve Mazman, 2014). Bu bağlamda, çocuğun eğitimini aksatacak şekilde çalıştırılması ve dilendirilmesi, hırsızlığa yönlendirilmesi, eğitim, gıda, ihtiyaç alanlarındaki maddi gereksinimlerinin karşılanmaması bir ekonomik şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır (Ünal, 2005). TUİK tarafından yayınlanan 2019 Çocuk İşgücü Anketi sonuçları incelendiğinde, Türkiye'de 5-17 yaş arasında ekonomik faaliyette çalışan çocuk sayısının 720 bin olduğu görülmüştür. Ayrıca bu çocukların 247.000'i bir işte çalıştıklarından dolayı eğitimlerine devam edememektedirler. Çalışan çocukların %60'ı ailelerine ekonomik anlamda yardımcı olmak için çalıştıklarını belirtirken %6'sı kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalıştıklarını belirtmiştir. Bunlara ek olarak çalışan çocukların yarısından fazlasının çalışma ortamlarının çocukların fiziksel sağlıklarını olumsuz olarak etkileyebilecek ortamlar olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında en dikkat çekici sonuç ise çocukların çalıştıkları ortamlarda da şiddete maruz kalmalarıdır. Araştırmada, çalışan çocukların çalıştıkları ortamlarda fiziksel ve psikolojik şiddet yaşadıkları görülmüştür. Özetle, çocuklar bir işte çalışmaları sonucu ekonomik şiddet yaşamakla birlikte fiziksel ve psikolojik şiddete de maruz kalmışlardır (TUİK, 2020).

Çocuğa yönelik şiddet türlerinden sonuncusu olan siber şiddet; bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla çocuğun aşağılayıcı, alay edici, cinsel taciz veya şiddet içeren mesajlara maruz kalması, çevrimiçi gruplardan dışlanması, küçük düşürücü mesajlar alması veya resimlerinin izinsiz paylaşılması gibi gerçekleştirilen zorba davranışlara maruz kalması olarak tanımlanabilmektedir (Arıcak, 2009; Erdur-Baker, 2010). Çocuğa yönelik gerçekleştirilen siber şiddet, birçok durumda diğer şiddet türlerini de içerisinde barındırabilmektedir. Bu bağlamda siber şiddeti diğer şiddet türlerinden ayıran temel nokta, siber şiddetin bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla gerçekleştirilmesidir. Son yıllarda çocukların bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarıyla tanışma yaşlarının giderek düşmesi ve bu araçlarda geçirdikleri zamanın giderek artması siber şiddetin yaygın bir şiddet türü olarak görülmesine neden olmuştur. Çünkü bilgi ve iletişim teknolojileri araçları tehlikelerle doludur. Çocukların bu tehlikelerden tek başına korunma ve önleme yöntemleri yetersizdir. Bu bakımdan çocuklar, siber şiddete sıklıkla maruz kalabilmektedir (Dilmaç ve Aydoğan, 2010; Topçu, Yıldırım ve Erdur-Baker, 2013). Erdur-Baker ve Kavşut (2007) tarafından 228 lise öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, öğrencilerin siber şiddet ve mağduriyet davranışlarının sıklıkla gerçekleştirildiği görülmüştür. Ayrıca bu araştırmada dikkat çeken bir diğer sonuç ise öğrencilerin siber kurban ve siber zorba olma durumları arasında pozitif yönde bir ilişkinin olmasıdır. Bu sonuç, siber şiddete maruz kalan çocukların yaşamlarında siber şiddetin uygulayıcısı olabildiğini göstermektedir. Yaman ve Peker (2012) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan başka bir araştırmada ise öğrencilerin siber şiddete maruz kaldıklarını ve bu durum sonucunda öfke, üzüntü ve intikam gibi olumsuz duygular yaşadıkları görülmüştür.

Çocuğa yönelik gerçekleştirilen tüm bu şiddet türlerinin ortak özelliği; bu durumun çocukların bütün gelişim alanlarını olumsuz olarak etkilemesidir (Davarcı ve Kayıklık, 2016; Mian, 2004; Özyürek, 2017). Dünya Sağlık Örgütü şiddete tanık olan veya maruz kalan çocukların depresyon, bağımlılık, riskli cinsel davranışlar ve antisosyal davranışlar gösterebildiklerini ifade etmiştir (World Health Organization, 2002). Ayrıca yapılan araştırmalarda; şiddete maruz kalan çocukların okul terki, madde bağımlılığı, erken cinsel ilişkiler, olumsuz aile ve akran ilişkileri, bilişsel problemler, kaygı, stres ve depresyon gibi sorunlar yaşayabildikleri görülmüştür (English, Marshall ve Stewart, 2003; Güleç ve diğerleri, 2012; Moylan ve diğerleri, 2010; UNICEF,

2007;Uzbaş, 2009;Yılmaz Sarkın, 2012).Özetle; çocuklar açısından şiddete maruz kalmak veya tanık olmak beraberinde birçok fiziksel, psikolojik ve sosyal problemi getirebilmektedir (Hökelekli, 2007; Vahip ve Doğanavşargil, 2006).

ÇOCUK HAKLARI

Demokrasi ve insan hakları kavramlarının yaygınlaşmasıyla birlikte, çocuk hakları kavramı üzerinde sık durulan bir konu haline gelmiş ve Dünya'daki birçok devlet yasalarıyla çocuklara yönelik hakları koruma altına almıştır. Fakat son dönemlerde Dünya'da çocukların savaş mağduru olmaları ve göçe sürüklenmeleri, yoksulluk içinde yaşamlarını sürdürmeleri, sağlık ve eğitim konusunda bakım görememeleri, bir ekonomik kazanç kaynağı olarak görülerek çalıştırılmaları ve ihmal, istismar ve şiddet oranlarının giderek artması çocuk hakları konusunun yeniden gündeme getirilmesini gerektirmiştir (Deb ve Modak, 2010; Hillis ve diğerleri, 2016; Rubenstein ve Stark, 2017; TUİK, 2017; TUİK, 2018; TUİK, 2020).

Yukarıdaki gelişmelerle birlikte günümüzde çocuk hakları kavramı sorgulanmaya başlanmıştır. İnsan hakları kavramı içerisinde bulunan ve özel bir hak olan çocuk hakları; çocukların fiziksel, psikolojik, bilişsel, ahlaki, sosyal ve ekonomik açıdan saygınlık çerçevesinde gelişmelerini sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmeleri için sahip oldukları yaşama, barınma, eğitim, sağlık ve korunma gibi hakların bütünü olarak tanımlanabilmektedir (Erbay, 2013; Güngör ve Erdurak, 2016; Uçuş ve Şahin, 2012; Yeşilkayalı ve Yıldız Demirtaş, 2016). Çocukların sahip olduğu bu haklar Dünya'daki bütün çocukların doğduğu andan itibaren sahip olduğu evrensel haklar olup 1989 yılında Çocuk Hakları Sözleşmesi ile koruma altına alınmış ve 1994 yılında Türkiye tarafından da kabul edilmiştir (Güngör ve Erdurak, 2016; Taşdemir Afşar, 2019; Uçuş ve Şahin, 2012). Çocuk Hakları Sözleşmesi ile birlikte anne-babalar ve çocuklar arasındaki ilişki, anne-babaların çocuklarına karşı sorumlulukları, çocukların anne-babalarına karşı hakları ve devletin bu hakların yerine getirilmesindeki sorumlulukları açıkça belirlenmiştir. Bu sözleşmeye ek olarak çocuk satışı, çocuk fahişeliği, çocuk pornografisi ve çocukların silahlı çatışmalara dâhil olmaları ile ilgili ek protokoller hazırlanmış ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan çocuk hakları geniş bir biçimde ele alınarak desteklenmiştir (TBMM, 2002; TBMM, 2004).

Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamında çocukların sahip olduğu haklar temel olarak yaşama, korunma, gelişme ve katılım hakkı olarak dört başlıkta ele alınmıştır (Taşkın, 2019; Yurtsever Kılıçgün ve Oktay, 2011). Bu haklardan yaşama hakkı; çocuğun beslenme, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasını öngören aynı zamanda yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma hakkı olarak tanımlanabilmektedir (Akyüz, 2000; Polat, 2007). Çocukların sahip oldukları yaşama hakkı, onların fiziksel ve psikolojik olarak korunmasını ve bakım verilmesini sağlamak amacıyla oluşturulmuş hakları içerisine alabilmektedir (Taşkın, 2019). Çocukların sahip olduğu bir diğer hak olan korunma hakkı; çocuğun her türlü ihmal, istismar ve şiddetten korunmasını gerektiren haklar olarak ele alınabilmektedir (Akyüz, 2000; Polat, 2007). Bu bağlamda korunma hakkı ile çocukların şiddete maruz kalmalarına, bir işte çalıştırılmalarına, ihmal ve istismar mağduru olmalarına ve bağımlılıkla karşı karşıya kalmalarına yönelik önleyici tedbirler alınması gerekmektedir (Taşkın, 2019). Gelişme hakkı ise çocukların oyun oynama, dinlenme, potansiyelini en üst düzeyde yerine getirebilmesini içeren eğitim alma ve bilgiye ulaşma haklarından oluşmaktadır (Akyüz, 2000; Polat, 2007). Çocukların sahip olduğu bu hak, yaşama hakkının sağlanması ile oluşturulabilmektedir. Ayrıca gelişme hakkı çocuğun yeteneklerinin, kişiliğinin, zihinsel ve psiko-motor becerilerinin geliştirilmesini hedeflemektedir (Taşkın, 2019). Son olarak katılma hakkı ise çocukların aile içerisinde ve toplumda etkin bir şekilde rol almasını sağlamaya yönelik haklar olarak karşımıza çıkmaktadır (Akyüz, 2000; Polat, 2007). Çocukların sahip olduğu katılım hakkı; onların görüşlerini ifade edebilmelerine, toplum içerisinde aktif olarak yer alabilmelerine ve yaşamlarındaki önemli konular üzerinde söz sahibi olabilmelerine olanak sağlayan bir hak olarak karşımıza çıkabilmektedir (Taşkın, 2019).

Çocukların sahip oldukları bu temel haklar göz önüne alındığında; çocuğa yönelik gerçekleştirilen fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel ve siber şiddet durumlarının çocukların kendileri için özel olarak belirlenmiş yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarını tam anlamıyla kullanamamalarına neden olabilmektedir. Bu durum da çocuğa yönelik şiddetin bir çocuk hakları ihlali olarak ele alınması gerekliliğini ortaya koyabileceği söylenebilir. Bu bağlamda çocukların temel haklarını uluslararası çerçevede belirleyen Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuğa yönelik şiddeti önlemeye ilişkin incelenmesi çocuklarla çalışan öğretmen, psikolojik danışman, psikolog, çocuk gelişimci ve sosyal çalışmacı gibi meslek elemanlarına ışık tutacağı söylenebilir. Ayrıca Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuğa yönelik şiddet açısından ele alınarak bir derleme çalışmasının ortaya çıkarılması çocuk hakları ve çocuğa yönelik şiddet üzerine çalışma yapan araştırmacılara ve alanyazına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda bir sonraki bölümde, çocuğa yönelik şiddet Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin maddeleri bağlamında ele alınmıştır.

ÇOCUĞA YÖNELİK ŞİDDET VE ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların sağlıklı bir gelişim sürdürebilmeleri için haklarının belirlendiği uluslararası bir belgedir. Bu belgede çocukların ihmal, istismar ve şiddetten arınmış bir şekilde gelişimlerini sürdürmelerine yönelik haklar ele alınmıştır. Araştırmanın bu kısmında, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki maddeler incelenmiş ve çocuğa yönelik şiddeti bir çocuk hakları ihlali olarak ele alan doğrudan ve dolaylı maddeler açıklanmıştır. Bu bağlamda, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3, 6, 9, 12 ve 15. maddeleri çocuğa yönelik şiddeti bir çocuk hakları ihlali olarak ele aldığı söylenebilir.

3.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3.maddesinde; devletlerin çocuğun esenliği için gerekli bakım ve korumayı üstlenmeleri gerektiği bildirilmiştir. Bu amaç çerçevesinde gerekli yasal ve idari önlemleri alması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu maddede, çocuğun bakımından sorumlu olan kişilerin çocuğun sağlıklı bir gelişim sürdürebilmesi için bazı sorumluluklarının bulunduğu da ifade edilmektedir (UNICEF, 2004). Çocuğa yönelik şiddet, çocuğun gelişimini fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak olumsuz olarak etkileyebilmekte ve bu durum da "çocuğun korunması" esasına ters düşmektedir (Çakmak ve ark., 2017). Bu açıdan bu madde çerçevesinde çocuğun şiddete maruz kalmaması açısından taraf devletlerin gerekli bakım ve koruma hizmetlerini etkili bir şekilde yürütmeleri gerektiği söylenebilir. Bu hizmetlerin yanı sıra hukuki ve idari önlemlerin de alınması gerektiği vurgulanmıştır (UNICEF, 2004). 3.maddede ayrıca çocukların bakımı veya korunmasında sorumlu kurumların çocukların sağlıklı gelişimine uygun olarak hizmet yürütebilmesi için yetkili makamların belirlediği ölçütlere dikkat etmeleri gerektiği ifade edilmiştir (UNICEF, 2004) Çocuk bakım evleri, sevgi evleri, çocuk evleri, kreşler, anaokulları ve okullar çocukların gelişiminde önemli kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat çocuklar, gelişimleri açısından önemli olan bu kurumlarda bazı durumlarda akranlarından veya yetişkinlerden şiddete maruz kalabilmektedirler (Alyanak, 2019; Çakmak ve ark., 2017; Donat & Özdemir, 2012; Hoşgörür & Orhan, 2017; Uzbaş, 2009; Tortamış, 2019). Çakmak ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan çalışmada; gazete haberleri incelenmiş ve çocuğa yönelik şiddet incelenmiştir. Araştırma sonucunda; 43 çocuğun okulda, 5 çocuğun kreşte, 5 çocuğun yetiştirme yurdunda ve 4 çocuğun oyun parkında şiddete maruz kaldıkları görülmüştür. Özgür Sayar (2006) tarafından yetiştirme yurtlarında kalan çocuklar ile yürütülen bir çalışmada ise akranlar arasında fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddetin yaşandığı görülmüştür. Gömleksiz ve arkadaşları (2008) tarafından yapılan bir çalışmada ise okul içerisinde yöneticiler ve öğretmenler tarafından çocuklara yönelik şiddet davranışlarının gerçekleştirildiği görülmüştür. Bu bağlamda bu madde, çocuğa yönelik gerçekleştirilen şiddeti bir çocuk hakları ihlali olarak ele aldığı söylenebilir. Ayrıca bu madde tüm şiddet türleri ile dolaylı olarak ilişkilendirilebilir.

4.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 4.maddesinde; devletlerin sözleşmede yer alan çocuk haklarının etkili bir şekilde uygulanabilmesi için gerekli tüm önlemleri alması ve uluslararası işbirliği kurması gerektiği belirtilmiştir (UNICEF, 2004). Bu madde 3.maddede yer alan ilk ifadenin pekiştirilmiş hali olarak ele alınabilir. Koruma, yaşam ve sağlıklı gelişim gibi çocuk haklarının bu madde ile etkili bir şekilde uygulanması gerektiği söylenebilir. Çocuğa yönelik şiddet, çocuğun yaşam hakkının elinden alınması ve sağlıklı gelişimini gerçekleştirememesi gibi durumlara neden olabilmektedir (Şahin ve Beyazova, 2001). Bu bağlamda bu madde ile çocuğa yönelik şiddete ilişkin her türlü önlemlerin alınması gerektiği söylenebilir. Ayrıca bu madde dolaylı olarak bütün şiddet türleri ile ilişkilendirilebilir.

6.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 6.maddesinde; devletlerin tüm çocukların sahip olduğu temel yaşama hakkını koruması ve sağlıklı gelişimi için her türlü çabayı göstermeleri gerektiği vurgulanmıştır (UNICEF, 2004). Yaşama hakkı; çocukların yeterli yaşam standartları ve sağlık hizmetlerinden iyi şekilde yararlanmasını sağlayan bir haktır. Çocuğa yönelik şiddet, çocukların fiziksel ve psikolojik sağlıkları açısından olumsuz etkiler yaratabilmekte ve hatta çocukların yaşamlarının son bulmasına neden olabilmektedir (English ve ark., 2003; Güleç ve ark., 2012; Moylan ve ark., 2010; UNICEF, 2007; Yılmaz Sarkın, 2012). Çakmak ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan çalışmada; şiddete maruz kalmış çocukların 199'unun fiziksel ve psikolojik sağlıklarının olumsuz etkilendiğini, 20'sinin şiddete bağlı ölüm yaşadıklarını, 12'sinin hastanede tedaviye alındığını ve 3'ünün intihar ettiği görülmüştür. Bu açıdan çocuğa yönelik şiddet, çocukların temel yaşama ve sağlıklı gelişim hakları önünde engeldir. Giordano, Ragnoli ve Bruno (2019) tarafından şiddet gören çocuklar üzerinde yapılan başka bir çalışmada ise çocukların yaşadıkları travmatik şiddete bağlı olarak anksiyete ve depresyon gibi psikolojik semptomlar gösterdikleri görülmüştür. Bu kapsamda bu madde ile çocuğa yönelik şiddete ilişkin önlemlerin alınması ve çocukların sağlıklı gelişimleri için koruyucu hizmetlerin sağlanması gerektiği söylenebilir. Ayrıca bu madde dolaylı olarak bütün şiddet türleri ile ilişkilendirilebilir.

9.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 9.maddesinde; devletlerin, çocukların ebeveynlerinden ayrılmaması gerektiğini kabul ettiklerini belirtilmiştir. Ancak çocukların ebeveynleri tarafından ihmal, istismar ve şiddet gibi gelişimlerini olumsuz olarak etkileyebilecek durumlara maruz kalması sonucunda çocukların ebeveynlerinden ayrılacağı ifade edilmiştir (UNICEF, 2004). Çocukların doğumuyla birlikte ebeveynler, onların ihtiyaçlarının giderilmesi ve sağlıklı gelişiminin sağlanması açısından önemli kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların aile içerisinde ihtiyaçlarının karşılanması ve desteklenmesi sağlıklı bir gelişim sürdürebilmeleri açısından önemli

olabilmektedir. Ancak aile içerisindeki üyeler tarafından çocuğa yönelik gerçekleştirilen ihmal, istismar ve şiddet gibi durumlar çocuğun gelişimini olumsuz olarak etkileyebilmekte ve çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan problem yaşamasına neden olabilmektedir. Çakmak ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan çalışmada; çocukların bakıcılarından, öz ve üvey ebeveynlerinden şiddete maruz kaldıkları görülmüştür. Çocukların ev içerisinde yaşadıkları şiddeti araştıran başka bir çalışmada ise çocukların ebeveynleri ve kardeşleri tarafından şiddete maruz kaldığı görülmüştür (Genç Hayat Vakfı, 2012). Ayan ve Kocacık (2009) tarafından 655 ilköğretim öğrencisi üzerinde yapılan başka bir çalışmada, öğrencilerin yaklaşık yarısının ev ortamında anne veya babasından şiddet gördüğü belirtilmiştir. Çocuklar ebeveynleri tarafından doğrudan şiddete maruz kalabilmekle birlikte bazı durumlarda aile içerisinde yaşanan şiddete tanık olabilmektedirler. Tanık olmak, şiddete mağdur olmak kadar çocukların gelişimlerini olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bu bağlamda çocuğun şiddete tanık olması, yaşamımızdaki birçok davranışı çevremizi gözlemleyerek öğrendiğimizi savunan Sosyal Öğrenme Kuramı açısından incelendiğinde; çocuğun şiddete tanık olması şiddeti öğrenmesine neden olabilmekte ve bu durum çocuğun yaşamında şiddetin uygulayıcısı haline geldiği söylenebilir (Burger, 2006). Ayrıca çocuğun aile içerisinde anne ve babası arasındaki şiddete tanık olması, kendisini güvende hissetmesi gereken ev ortamında güvende hissetmesini engelleyebilmekte ve bu durum da çocuğun yaşamını olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bu açıdan 9.madde ile aile içerisinde ihmal, istismar ve şiddet gibi olumsuz durumlara maruz kalan çocukların sağlıklı gelişimi açısından ebeveynlerinden ayrılması ve güvenli kurumlarda gelişimlerini sürdürmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca bu madde doğrudan bütün şiddet türleri ile ilişkilendirilebilir.

11.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 11.maddesinde; çocukların yasadışı şekilde başka ülkelere götürülmesi durumuna karşı önlemler alınması gerektiği belirtilmiştir (UNICEF, 2004). Çocukların yasadışı şekilde ülke dışına çıkarılması durumu; kendilerine bakmakla yükümlü kişilerden uzaklaştırılmasına, bir suçla karşı karşıya bırakılmalarına ve ülke dışına götürülme sürecinde problemler yaşamalarına neden olabilmektedir (Özdemir, 2019). Bu durumların yaşanması çocukların şiddete maruz kalmalarına neden olabilmektedir. Bu açıdan bu madde ile çocukların yasadışı şekilde başka ülkelere götürülmesine ve bu süreçte şiddete maruz kalmasına yönelik önlemler alınması gerektiği söylenebilir. Ayrıca bu madde dolaylı olarak bütün şiddet türleri ile ilişkilendirilebilir.

13.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 13.maddesinde; çocukların düşüncelerini özgür bir şekilde açıklama hakkına sahip olduklarını ancak bu hakkın başkalarının haklarına ve itibarına saygılı olmadığı gerekçesiyle sınırlandırılabilmesi ifade edilmiştir (UNICEF, 2004). Bu madde aracılığıyla çocukların düşüncelerini özgürce ifade etmeleri başkalarının haklarına ve itibarına karşı şiddet gösterilmesi ile engellenmiştir. Bu madde ile bir çocuğun başka bir çocuğa karşı alay edici, aşağılayıcı, küçümseyici tarzındaki söylemlerini içeren psikolojik şiddet ve bilgi iletişim teknolojileri araçlarıyla başkalarının hesaplarının ele geçirilmesi, istenmeyen fotoğraflarının paylaşılması, dışlayıcı, aşağılayıcı ve küçük düşürücü söylemlerin gerçekleştirilmesi olan siber şiddetin (Arıca, 2009; Dilmaç & Aydoğan, 2010; Erdur-Baker, 2010; Topcuve ark., 2013) bir çocuk hakları ihlali olarak ele alınabileceği söylenebilir. Bu bağlamda bu madde çocukta çocuğa karşı gerçekleştirilen psikolojik ve siber şiddet ile dolaylı olarak ilişkilendirilebilir.

16.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 16.maddesinde; çocuğa yönelik gerçekleştirilen keyfi müdahalelere, onur ve itibarına karşı saldırılara ilişkin çocukların korunma hakkına sahip oldukları belirtilmiştir (UNICEF, 2004). Bu durumun en somut örneği ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını kontrol etmek ve değiştirmek için verdikleri cezalar olarak gösterilebilir. Yapılan bir çalışmada Türkiye'de ebeveynlerin çocuklarına "odaya kapatma, harçlığını kesme, azarlama, televizyon izlemesine izin vermeme, bir süre istediklerini almama, arkadaşları ile görüştürmeme" gibi keyfi cezalar verdikleri görülmüştür (TÜİK, 2017). Bu madde ile çocuğa yönelik gerçekleştirilen şiddete karşı çocukların korunması gerektiği söylenebilir. Ayrıca bu madde dolaylı olarak bütün şiddet türleri ile ilişkilendirilebilir.

17.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17.maddesinde; çocukların kitle iletişim araçları ile fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini olumlu yönde etkileyecek bilgi ve belgelere erişimlerinin sağlanması ve bu araçların çocuğun esenliğini olumsuz yönde etkileyecek bilgi ve belgelerden arındırılması gerektiğini ifade etmiştir (UNICEF, 2004). Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde Türkiye'deki çizgi film kanallarında yayımlanan birçok çizgi filmin içerisinde şiddet öğeleri yer aldığı görülmüştür (Aral & Kadan, 2019; Ayrancı, 2004; Özen & Kartelli, 2017; Temel ve ark., 2014; Yıldız, 2016; Zorlu, 2016). Bu durum da çocukların şiddete maruz kalmasına veya tanık olmasına ve çocukların şiddeti yaşamlarında arkadaşlarına, ailelerine ve çevresindeki kişilere karşı göstermelerine neden olabileceği söylenebilir (Ertürk & Gül, 2006; Yavuzer, 2006). Bu bağlamda bu madde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte çocukların karşı karşıya kaldıkları siber şiddeti önlemeye ilişkin bir madde olduğu söylenebilir.

18.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 18.maddesinde; devletlerin çocuklarınısağlıklı bir şekilde yetiştirilmesi konusunda ebeveynlere yönelik destek hizmetleri sunması gerektiği ifade edilmiştir (UNICEF, 2004). Günümüzde ailenin sosyo-ekonomik durumunun zayıf olması beraberinde çocukların bir ekonomik kazanç olarak görülmesine ve çalıştırılmasına yol açabilmektedir. Bu durumda çocuğa yönelik ekonomik şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır (TUİK, 2020; Ünal, 2005).Ayrıca ebeveynlerin sağlıklı çocuk yetiştirme açısından yetersiz veya yanlış bilgiye sahip olmaları çocukların gelişimleri açısından risk oluşturabilmektedir. Örneğin; çocuklarda etkili davranış yönetimi konusunda bilgi ve beceri eksikliği olan bir ebeveyn, çocuğundaki istenmeyen bir davranışı değiştirmek için cezayı çok sıklıkla kullanabilir ve bu durum da çocuğun şiddete maruz kalmasına neden olabilir.Bu açıdan bu maddenin çocuğa yönelik gerçekleştirilebilecek ekonomik, fiziksel ve psikolojikşiddeti önlemeye ilişkin bir madde olduğu söylenebilir.

19.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 19.maddesinde; çocuğun gelişiminden ve bakımından birinci derece sorumlu olan kişilerin çocuğa yönelik gerçekleştireceği ihmal, istismar ve şiddet durumlarına karşı koruyucu psikolojik, hukuksal ve sosyal önlemler alınması gerektiği belirtilmiştir (UNICEF, 2004). Bu açıdan bu madde çocuğa yönelik gerçekleştirilen şiddeti bir çocuk hakları ihlali olarak kabul ettiği söylenebilir. Ayrıca bu madde dolaylı olarak bütün şiddet türleri ile ilişkilendirilebilir.

22.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 22.maddesinde; mülteci çocukların korunması ve insani yardımlardan yararlanması için gerekli önlemlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir. 2011 yılında Suriye'de yaşanan iç savaş sonrası birçok kişi ülkelerinden göç etmek zorunda kalmıştır (İnce, 2019).Göç durumları yetişkinleri ve özellikle de çocuklarıfiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan olumsuz olarak etkileyebilmektedir(Aydın, Şahin & Akay, 2017; Gözübüyük, Duras, Dağ & Arica, 2015; Gürsoy, Aydoğdu, Aysu & Aral, 2014).Özer ve Şirin (2012) tarafından Suriyeli mülteci çocuklar üzerinde yapılan bir çalışmada, çocukların yüksek düzeyde depresyon, travmatik stres ve psikosomatik sorunlar yaşadığı görülmüştür. Harunoğulları (2016) tarafından yapılan başka bir çalışmada ise mülteci çocukların eğitim hayatlarına devam edemedikleri ve bir işte çalıştırıldıkları görülmüştür. Ayrıca çalışmada bir işte çalıştırılan mülteci çocukların pek çok fiziksel, psikolojik ve sosyal problemler yaşadığı görülmüştür.Bu açıdan bu madde ile mülteci çocukların bu sözleşmeyi imzalayan devletler tarafından koruma altına alınması ve sağlıklı gelişimlerinin desteklenmesi için önlemler alınması gerektiği söylenebilir.Ayrıca bu madde dolaylı olarak bütün şiddet türleri ile ilişkilendirilebilir.

23.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 23.maddesinde; özel gereksinime sahip çocukların eğitim, bakım, gelişme ve korunma haklarından en üst düzeyde yararlanabilmeleri için gerekli önlemlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir (UNICEF, 2004). Normal gelişim gösteren çocuklar gibi özel gereksinimli çocuklar da yaşamları boyunca eğitim, uygun sağlık bakımı, rehabilitasyon, akranlarıyla oyun oynama ve birlikte olma vb. gibi yaşama, gelişme, katılım ve korunma haklarından yararlanmada güçlük çekmişlerdir. Hatta günümüzde çocuk haklarının önemini artmasına rağmen birçok toplumda, özel gereksinimli çocuklar bu haklarından yararlanamamaktadır (Karaman Kepenekçi & Baydık, 2009; Şenocak, 2006). Kendilerine tanınan özel haklardan yararlanamayan özel gereksinimli çocuklar bu duruma ek olarak aileleri veya kendilerine bakmakla sorumlu olan kişiler tarafından en çok istismara uğrayan gruptur (Landsdown, 1998).Özel gereksinimli çocukların yaşadıkları şiddeti anlatmakta güçlük çekmeleri, bu şiddetin uzun süre devam etmesine ve saklı kalmasına neden olabilmektedir (Karaman Kepenekçi ve Baydık, 2009). Bu bağlamda bu madde ile özel gereksinimli çocukların şiddete maruz kalmamaları için gerekli önlemlerin alınması gerektiği söylenebilir.Ayrıca bu madde dolaylı olarak bütün şiddet türlerinin önlenmesi ile ilişkilendirilebilir.

24.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 24.maddesinde; çocukların tıbbi gereksinim ve bakım hizmetlerinden yararlanması için gerekli önlemlerin ve hizmetlerin yürütülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca bu maddede, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması gerektiği belirtilmiştir (UNICEF, 2004).Çocukların gerekli bakım ve gereksinimlerinin karşılanmaması onların gelişimleri açısından birçok problemi beraberinde getirebilmektedir (Kul Parlak, 2016; Şenocak, 2006). Bu madde ile çocukların tıbbi gereksinim ve bakım hizmetlerinden etkili bir şekilde yararlanması sağlanarak ihmal, istismar ve şiddet durumları ile karşı karşıya kalmalarını önlemenin amaçlandığı söylenebilir.

27.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 27.maddesinde; çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için uygun yaşam koşullarının sağlanması ve çocuğa bakmakla yükümlü olan kişilere yönelik maddi ve manevi yardımlar sunulması gerektiği ifade edilmiştir (UNICEF, 2004). Çocuğun gelişiminin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için gerekli hizmetlerin sunulması ve ailelere yönelik maddi desteklerin verilmesi çocuğa yönelik şiddeti önlemeye ilişkilendirilebilir. Çünkü çocuklar gelişimleri açısından uygun olmayan yaşam standartlarında şiddetle karşı karşıya kalabilmektedirler. Ayrıca çocuğa bakmakla yükümlü olan kişilerin maddi açıdan problemler yaşaması çocuğun bir ekonomik kazanç olarak görülmesine ve beraberinde ekonomik şiddetin yaşanmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda bu madde

28.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 28.maddesinde; çocukların eğitim hakkını kullanabilmesi için gerekli hizmetlerin yürütülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca okullarda yürütülen disiplin faaliyetlerinin çocuğun sahip olduğu haklar ve saygınlığı çerçevesinde gerçekleştirilmesi için gerekli önlemler alınması gerektiği belirtilmiştir (UNICEF, 2004). Yapılan araştırmalarda; çocukların zorla çalıştırıldıkları ve okulda şiddetle karşı karşıya kaldıkları için okula devam etmedikleri görülmüştür. Bu durum beraberinde çocuğun eğitim hakkından yararlanamamasından dolayı olabilmektedir (Sevinç, Davran, Özel & Sevinç, 2014; TUİK, 2020; Ünal, 2005). Bu bağlamda bu madde çocuğun eğitim hakkının korunması ve uygulanması için gerekli bütün önlemlerin alınması ve bu sayede çocuğun şiddetle karşı karşıya kalmasını önlemenin amaçlandığı söylenebilir.

31.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 31.maddesinde; çocukların dinlenme, boş zamanlarını değerlendirme, oynama ve kültürel etkinliklere katılma hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir (UNICEF, 2004). Çocukların bir ekonomik kazanç olarak görülerek bir işte çalıştırılmaları beraberinde çocukların arkadaşlarıyla oyun oynamasını, dinlenmesini ve boş zamanlarını değerlendirmesini engelleyebilmektedir (TUİK, 2020). Bu bağlamda bu madde çocuğa yönelik ekonomik şiddeti önlemeyle ilişkilendirilebilecek bir madde olarak ele alınabilir.

32.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 32.maddesinde; çocukların ekonomik bir kazanç olarak görülmesi, eğitimlerini aksatacak ve gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek her türlü işte çalıştırılmasına karşı korunması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca bu konuda devletlerin gerekli önlemleri alması gerektiği belirtilmiştir (UNICEF, 2004). Yapılan araştırmalar incelendiğinde; çocukların bir işte çalıştırılmasının beraberinde çocukların okul devamsızlığı, akademik başarısızlık, fiziksel ve psikolojik problemler yaşamalarına neden olabilmektedir (Harunoğulları, 2016; TUİK, 2020; Ünal, 2005). Bu bağlamda bu madde, çocuğa yönelik gerçekleştirilen ekonomik şiddeti önlemeyle ilişkilendirilebilmektedir.

33.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 33.maddesinde; çocukların her türlü uyuşturucu ve benzer maddelerin kullanılması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılması önlemek amacıyla gerekli önlemlerin alınması gerektiği belirtilmiştir (UNICEF, 2004). Uyuşturucu maddelerin kullanılması çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini olumsuz olarak etkileyebilmektedir (Karaaslan, 2017; Özay Köse, Gül & Keskin, 2017; Yalman, 2019). Bu açıdan çocukların bu maddelere karşı korunması çocuğa yönelik şiddeti önleme ile ilişkilendirilebilir.

34.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 34. maddesinde; çocukların her türlü cinsel sömürüye ve istismara karşı korunması gerektiği ifade edilmiştir (UNICEF, 2004). Bu madde ile çocuğa yönelik gerçekleştirilen cinsel şiddet bir çocuk hakları ihlali olarak tanımlanmış ve çocukların korunması için gerekli önlemlerin alınması gerektiği belirtilmiştir.

35.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 35.maddesinde; çocukların kaçırılmaları, satılmaları ve cinsel sömürüye konu olmalarını önlemek amacıyla gerekli önlemler alınması gerektiği belirtilmiştir (UNICEF, 2004). Bu maddenin çocuğun bir ekonomik kazanç olarak görüldüğü ekonomik şiddet ve cinsel haz kaynağı olarak görüldüğü cinsel şiddetin (Alyanak, 2019; Çakmak ve ark., 2017; Polat, 2016; Tıraşçı & Gören, 2007) önlenmesi ile ilişkili olabileceği söylenebilir. Bu bağlamda bu madde ile çocuğa yönelik gerçekleştirilen ekonomik ve cinsel şiddetin bir çocuk hakları ihlali olarak ele alınabileceği söylenebilir.

36. Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 36.maddesinde; çocukların sağlıklarına zarar verebilecek her türlü şiddete karşı çocukların korunması gerektiği ifade edilmiştir (UNICEF, 2004). Bu madde, çocuğa yönelik gerçekleştirilen tüm şiddet türlerinin bir çocuk hakları ihlali olarak ele alınabileceğini ve bu durumu önlemeye yönelik çocukların korunması gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, bu maddenin çocuğa yönelik gerçekleştirilen tüm şiddet durumlarını önlemeyle ilişkili olabileceği söylenebilir.

37.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 37.maddesinde; çocukların işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye tabi tutulmaması gerektiğini ve keyfi bir şekilde özgürlüklerinin kısıtlanamayacağını belirtilmektedir (UNICEF, 2004).Bu madde de diğer maddeler gibi çocuğa yönelik gerçekleştirilen tüm şiddet türlerinin bir çocuk hakları ihlali olarak ele alınabileceğini ifade etmektedir.

38.Madde: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 38.maddesinde; on beş yaşından küçük çocukların çatışmalara doğrudan katılmaması için gerekli önlemler alınması gerektiği belirtilmiştir. Ancak on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silahlı çatışmalara alınmaları gereken durumlarda yaşça büyük olan çocukların silahlı çatışmalara alınabileceği ifade edilmiştir (UNICEF, 2004). Bu maddenin ilk kısmı çocuğun bir çatışma ile karşı karşıya kalıp şiddete maruz kalmasını önleyebilmektedir. Ancak ikinci kısmında on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların bazı durumlarda silahlı çatışmalara alınabileceği ve çatışmalara girebilmesinin yolu açılmıştır. Bu durum da bu yaş grubundaki çocukların şiddetle karşı karşıya kalabilmelerine neden olabilmektedir. Çocuk

Hakları Sözleşmesi'nin ilk maddesinde yer alan on sekiz yaşına kadar bütün bireylerin çocuk olarak tanımlanması durumu bu madde ile çelişebilmektedir. Çünkü bütün çocuklar gelişim, bakım, korunma ve yaşama açısından eşit haklara sahiptirler. Bu açıdan bu maddenin ilk kısmı çocuğa yönelik şiddeti önlemeyle ilişkilendirilebilirken ikinci kısmı çocukların şiddete maruz kalmalarına neden olabilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada; çocuğa yönelik şiddet olgusu, çocukların sağlıklı bir şekilde gelişimlerini sürdürebilmeleri için sahip oldukları hakların uluslararası bir belgesi olan Çocuk Hakları Sözleşmesi bağlamında incelenmiştir. Bu bağlamda, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin maddeleri incelendiğinde; sözleşmede yer alan birçok maddenin çocuğa yönelik şiddeti bir çocuk hakları ihlali olarak tanımladığı görülmüştür. Ayrıca sözleşmede yer alan bu maddeler fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik ve siber şiddet gibi bütün şiddet türlerini ele almakta ve bir çocuk hakları ihlali olarak ilişkilendirmektedir.

Bu bulgular ışığında çocuklar üzerine çalışan araştırmacılara ve saha çalışanlarına yönelik şu önerilerde bulunulabilir:

- Bu araştırma Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuğa yönelik şiddete ilişkin incelendiği bir derleme çalışması niteliği taşımakta olup, bundan sonraki süreçte yapılacak araştırmalar nicel, nitel ve karma yöntemlerle ve farklı çalışma gruplarıyla gerçekleştirilebilir.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuğa yönelik şiddeti bir çocuk hakları ihlali olarak belirtmesinden yola çıkarak meslek yaşamlarında çocuklarla çalışacak olan gruplara lisans eğitimlerinde veya meslek yaşamlarında "Çocuk Hakları" temelli dersler ve eğitimler verilmesinin çocuğa yönelik şiddeti önlemede etkili olabileceği söylenebilir.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin uluslararası bir belge niteliği taşımasından yola çıkarak Birleşmiş Milletlerin taraf devletlerle belirli aralıklarla toplantılar yaparak bu hakların iyileştirilmesine ve denetlenmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Ayan, S. (2007). *Aile içinde çocuğa yönelik şiddet (Sivas ilköğretim ikinci kademe öğrencileri üzerine bir inceleme)*. Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Ayan, S., & Kocacık, F. (2009). Çocuk istismarı: Sivas (Türkiye) örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 953-968.
- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve uluslararası hukukta çocuğun haklarının ve güvenliğinin korunması*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Alyanak, B. (2019). Şiddet ve çocuk. *Klinik Tıp Pediatri Dergisi*, 11(1), 37-43.
- Aral, N., & Kadan, G. (2019). Çizgi filmlerde yer alan şiddet öğelerinin incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 57-75.
- Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, 34, 167-184.
- Aydın, D., Şahin, N., & Akay, B. (2017). Göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 7(1), 8-14.
- Ayrancı, Ü., Köşgeroğlu, N., & Günay, Y. (2004). Televizyonda çocukların en çok seyrettikleri saatlerde gösterilen filmlerdeki şiddet düzeyi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5, 133-140.
- Burger, J.M. (2006). *Kişilik*. İstanbul: Kaknüs.
- Çakmak, C., Çapar, H., Konca, M., & Korku, C. (2017). Bir halk sağlığı sorunu olarak çocuklara yönelik şiddet: Gazete haberleri üzerinden bir araştırma. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(13), 85-101.
- Çetinkaya Yıldız, E., & Hatipoğlu Sümer, Z. (2010). Okul öncesi çocuklar ve şiddet: Tanık vekurban olma düzeyleri. *İlköğretim Online*, 9(2), 630-642.
- Davarcı, Y., & Kayıklık, H. (2016). Çocukların aile içinde şiddete maruz kalmaları ve dindarlıkları üzerine ampirik bir araştırma. *Bilimname*, 2016(32), 109-145.
- Deb, S., & Modak, S. (2010). Prevalence of violence against children in families in Tripura and its relationship with socio-economic factors. *Journal of Injury and Violence Research*, 2(1), 5.
- Dilmaç, B., & Aydoğan, D. (2010). Parental attitudes as a predictor of cyber bullying among primary school children. *World Academy of Science, Engineering and Technology*, 67, 167-171.
- Donat B.S., & Özdemir, Y. (2012). İlköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet, başarı durumu ve öfke arasındaki ilişkiler. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 169-187.
- English, D. J., Marshall, D. B., & Stewart, A. J. (2003). Effects of family violence on child behavior and health during early childhood. *Journal of Family Violence*, 18(1), 43-57.

- Erbay, E. (2013). *Çocuk hakları*. İstanbul: Yeni İnsan.
- Erdoğan, O. (2011). *Çocuk hakları*. İstanbul: Acar.
- Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, 27, 31,42.
- Erdur-Baker, Ö. (2010). Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New Media & Society*, 12(1), 109-125.
- Erkek, S. (2019). Bir kamu politikası analizi: Türkiye'de çocuklara yönelik koruyucu ve önleyici politikalar. *Electronic Turkish Studies*, 14(3), 1441-1458.
- Ertürk, Y.D., & Gül, A.A. (2006). *Çocuğunuzu televizyona teslim etmeyin: Medya okuryazarı olun*. Ankara: Nobel.
- Finkelhor, D., Turner, H. A., Shattuck, A., & Hamby, S. L. (2015). Prevalence of childhood exposure to violence, crime, and abuse: Results from the national survey of children's exposure to violence. *JAMA Pediatrics*, 169(8), 746-754.
- Genç Hayat Vakfı (2012). *Çocukların ev içinde yaşadıkları şiddet araştırması*. 02.04.2020 tarihinde <http://www.cocukhaklarizleme.org/wp-content/uploads/evicisiddet-arastirma.pdf> adresinden alındı.
- Giordano, F., Ragnoli, F., & Bruno, F. B. (2019). Data on resilience and trauma-related symptoms in Lithuanian children victims of violence. *Data in Brief*, 23, 1-5.
- Gömlüksiz, M., Kilimci, S., Vural, R. A., Demir, Ö., Koçoğlu-Meek, Ç., & Erdal, E. (2008). Okul Bahçeleri Mercek Altında: Şiddet ve Çocuk Hakları Üzerine Nitel Bir Çalışma. *İlköğretim Online*, 7(2), 273-287.
- Gözübüyük, A. A., Duras, E., Dağ, H., & Arıca, V. (2015). Olağan üstü durumlarda çocuk sağlığı. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 6(3), 324-330.
- Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D., & Altıntaş, M. (2012). Bir kısır döngü olarak şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 112-137.
- Güngör, F., & Erdurak, Y. (2016). Çocuk hakları ve uygulama stratejileri bağlamında sokakta çalıştırılan çocuklar. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 1-35.
- Gürsoy, F., Aydoğdu, F., Aysu, B., & Aral, N. (2014). Göçmen çocukların kaygı düzeylerinin karşılaştırılması incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 113-127.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi (GD)*, 3(1), 29-63.
- Hillis, S., Mercy, J., Amobi, A., & Kress, H. (2016). Global prevalence of past-year violence against children: a systematic review and minimum estimates. *Pediatrics*, 137(3), 1-13.
- Hoşgörür, V., & Orhan, A. (2017). Okulda zorbalık ve şiddetin nedenleri ve önlenmesinin yönetimi (Muğla merkez ilçe örneği). *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(24), 859-880.
- Hökelekli, H. (2007). Çocuk ve gençlerde şiddet olgusu ve önlenmesine yönelik öneriler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 61-78
- İnce, C. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2579-2615.
- Karaaslan, A. (2017). Çocuk ve ergenlerde uçucu madde bağımlılığını etkileyen psikososyal sebepler: Olgu sunumu. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(2), 1-11.
- Karaman Kepenekçi, Y., & Baydık, B. (2009). Zihin engelliler öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Fakültesi Dergisi*, 42(1), 329-350.
- Kılıçgün, M.Y., & Oktay, A. (2011). Çocuk haklarına yönelik ebeveyn tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve standardizasyonu. *Buca Faculty of Education Journal*, 31, 1-22.
- Kul Parlak, N. (2016). İş-yaşam dengesi açısından çocuk bakım hizmetleri. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 58, 159-184.
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., & Zwi, A. B. (2002). The world report on violence and health. *The Lancet*, 360(9339), 1083-1088.
- Landsdown, G. (1998). Practice and implementation: The rights of disabled children. *The International Journal of Children's Rights*, 6, 221-227.
- Mian, M. (2004). World report on violence and health: what it means for children and pediatricians. *The Journal of Pediatrics*, 145(1), 14-19.
- Moylan, C. A., Herrenkohl, T. I., Sousa, C., Tajima, E. A., Herrenkohl, R. C., & Russo, M. J. (2010). The effects of child abuse and exposure to domestic violence on adolescent internalizing and externalizing behavior problems. *Journal of Family Violence*, 25(1), 53-63.
- Rubenstein, B. L., & Stark, L. (2017). The impact of humanitarian emergencies on the prevalence of violence against children: an evidence-based ecological framework. *Psychology, Health & Medicine*, 22(1), 58-66.
- Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 1: Tanımlar*. Ankara: Seçkin.
- Ovacık, A.C. (2008). *Aile içi şiddetin erkek çocuğun şiddet içeren suç işleme davranışına etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Özay Köse, E., Gül, Ş., & Keskin, B. (2017). Ortaöğretim öğrencilerinin madde bağımlılığı hakkındaki bilgi düzeyleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(8), 264–271.
- Özdemir, F. B. (2019). Uluslararası çocuk kaçırma ve kaçırılan çocukların iadesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 1164–1189.
- Özer, S., & Şirin, S.R. (2012). *Suriyeli mülteci çocuklar saha araştırması*. 16.05.2020 tarihinde http://content.bahcesehir.edu.tr/public/files/files/BAUSuriye_23_11_2012.pdf adresinden alındı.
- Özgür Sayar, Ö. (2006). Yetiştirme yurtlarında akran şiddeti – Ankara’da iki yetiştirme yurdu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(1), 113-132.
- Özen, Ö., & Kartelli, F. (2017). Türkiye’de yayın yapan çocuk kanallarında yayınlanan çizgi filmlerdeki şiddet olgusunun analizi. *Marmara İletişim Dergisi*, 27,81-93.
- Özyürek, A. (2017). Çocuğa yönelik şiddete duyarlık ölçeği geliştirme çalışması. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 462–472.
- Özyürek, A., Kürtüncü, M., Sezgin, E., & Kurt, A. (2020). Üniversite öğrencilerinde çocuğa yönelik şiddete duyarlık ile sorumluluk duygusu ve davranışı arasındaki ilişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 13(1), 19-24.
- Şahin, F., & Beyazova, U. (2001). Çocuğun şiddetten korunma hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 29(151).
- Şenocak, H. (2006). Korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 51, 177–228.
- Şenol, D., & Mazman, İ. (2014). Çocuğa uygulanan şiddet: Türkiye özelinde sosyolojik bir yaklaşım. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(1), 11-17.
- Sevinç, M. R., Davran, M. K., Özel, R., & Sevinç, G. (2014). Şanlıurfa semt pazarlarında taşıyıcılık yapan çocuk işçiler. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 18(3), 21–31.
- Taşdemir Afşar, S. (2019). Kadına yönelik şiddetin unutulmuş özneleri: Sığınmaevinde kalan çocuklar. *Journal of Economy Culture and Society*, 59, 185–211.
- Taşkın, A. (2019). *Çocuk hakları konusunda ebeveyn tutumları ile ortaokul öğrencilerinin farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- TBMM (2002). *Çocuk haklarına dair sözleşmeye ek çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi ile ilgili ihtiyari protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun*. 31.05.2020 tarihinde <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4755.html?ref=Klasistanbul.Com> adresinden alındı.
- TBMM (2004). *Çocuk haklarına dair sözleşmeye ek çocukların silahlı çatışmalara dahil olmaları konusundaki ihtiyari protokolün beyanlar yapılmak suretiyle onaylanması hakkında karar*. 31.05.2020 tarihinde <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/25406.pdf> adresinden alındı.
- Temel, M., Akgün- Kostak, M., & Çelikkalp, Ü. (2014). Çocuk kanallarında yayınlanan çizgi filmlerdeki şiddetin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 7(3), 199- 205.
- Tezel, A. (2002). Çocuğa yönelik şiddet. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 5(1), 93–100.
- Theodore, A. D., Chang, J. J., Runyan, D. K., Hunter, W. M., Bangdiwala, S. I., & Agans, R. (2005). Epidemiologic features of the physical and sexual maltreatment of children in the Carolinas. *Pediatrics*, 115(3), 331-337.
- Tıraşçı, Y., & Gören, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.
- Topcu, Ç., Yıldırım, A., & Erdur-Baker, Ö. (2013). Cyber bullying@ schools: What do Turkish adolescents think?. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 35(2), 139-151.
- Tortamış, B. (2009). *Sığınmaevinde kalan kadınlarda şiddet öyküsü açısından travma sonrası stres bozukluğu, benlik saygısı ve beden algısının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Adli TıpEnstitüsü, İstanbul.
- TUİK (2017). *2016 Aile yapısı araştırması*. 31.03.2020 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 adresinden alındı.
- TUİK (2018). *2017 Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuklar*. 31.03.2020 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1070 adresinden alındı.
- TUİK (2020). *2019 Çocuk işgücü anketi sonuçları*. 31.03.2020 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33807> adresinden alındı.
- Uçuş, Ş., & Şahin, A. E. (2012). Çocuk hakları sözleşmesine yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 25–41.
- Uluslararası Çocuk Merkezi (2017). Türkiye’de çocuğa karşı şiddet durum raporu 2017. 31.03.2020 tarihinde <http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/storage/app/uploads/public/5cd/854/ace/5cd854acef9ac406674473.pdf> adresinden alındı.
- UNICEF (2004). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. 26.03.2020 tarihinde https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarınaDairSozlesme.pdf adresinden alındı.
- UNICEF (2007). *Çocuklara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması*. 01.04.2020 tarihinde <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Cocuklara%20Yonelik%20Siddetin%20Ortadan%20Kaldirilmesi.pdf> adresinden alındı.

- UNICEF (2017). *A familiar face: Violence in the lives of children and adolescents*. 31.03.2020 tarihinde https://www.unicef.org/publications/files/Violence_in_the_lives_of_children_and_adolescents.pdf adresinden alındı.
- Uzbaş, A. (2009). Okul psikolojik danışmanlarının okulda saldırganlık ve şiddete yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(18), 90–110.
- Ünal, G. (2005). Aile içi şiddet. *Aile ve Toplum*, 2(9), 1–8.
- Vahip, I., & Doğanavşargil, Ö. (2006). Aile içi fiziksel şiddet ve kadın hastalarımız. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(2), 107–114.
- World Health Organization (2002). World report on violence and health. 07.01.2020 tarihinde https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=3072286457F595755E97FA5D5A6DEA54?sequence=1 adresinden alınmıştır.
- World Health Organization (2016). *Violence against children*. 01.04.2020 tarihinde https://www.who.int/health-topics/violence-against-children#tab=tab_1 adresinden alındı.
- Yalman, E. (2019). Ebeveyn ve akran ilişkilerinin genç kızlarda madde kullanımına etkisi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 372–391.
- Yaman, E., & Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(3), 819-833.
- Yavuzer, H. (2006). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi.
- Yenibaş, R., & Şirin, A. (2007). *Ailede çocuğun istismarı ve umutsuzluk*. Ankara: Nobel.
- Yeşilkayalı, E., & Yıldız Demirtaş, V. (2016). İlköğretim öğrencilerinin ebeveynlerinin çocuk haklarına yönelik tutumları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 119-140.
- Yıldız, C. (2016). 3-6 yaş çocuklarının tercih ettikleri çizgi filmlerdeki şiddet içeriklerinin analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 698-716.
- Yılmaz Sarkın, S. (2012). *Çocuğa yönelik aile içi şiddetin ilköğretim 6. 7. ve 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerin iletişim becerileri ve özgüven düzeylerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yurtseven Kılıçgün, M., & Oktay, A. (2011). Çocuk haklarına yönelik ebeveyn tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve standardizasyonu. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 1-22.
- Zorlu, Y. (2016). Medyadaki şiddet ve etkileri. *Humanities Sciences*, 11(1), 13-32.